

На сидерат у господарстві використовують багато-річні бобові трави, однорічні бобові, які більш корисні для збагачення ґрунту поживними речовинами [10, с. 3]. А також гречку, редьку олійну, гірчицю та вико–вівсяні і редько–вівсяні сумішки, практикують несіяні сидерати (вико–вівсяна отава, падалиця зібраних культур). Під впливом бобових сидератів у 4–7 разів збільшується кількість бульбочкових бактерій, значно підвищується ферментативна активність ґрунту, покращуються його фітосанітарні та водно–фізичні властивості, створюються умови для інтенсивного розвитку мікроорганізмів і мікрофауни, дія яких триває упродовж 3–4 років. Широке впровадження сидератів сприяє включенню в малий кругообіг невикористаних резервів фосфору, калію, кальцію, магнію та інших елементів живлення рослин.

Найкращі результати для одержання дружних сходів і наступного росту сидератів забезпечує мілкий обробіток ґрунту: зберігається волога, зменшується забур'яненість, не ущільнюється ґрунт. У поєднанні з використанням сидератів мілкий обробіток забезпечує найефективніше збереження та підвищення родючості ґрунту.

Отже, система органічного землеробства, впроваджена С. С. Антонцем в ПП «Агроєкологія», базується на застосуванні науково обґрунтованої структури посівних площ і спеціалізованих сівозмін, мілкого безполіцевого обробітку ґрунту, вирощуванні багаторічних бобових трав, сидератів та внесенні органічних добрив, екологічно безпечних агротехнічних і біоценотичних заходів у технологіях вирощування сільськогосподарських культур. Це забезпечує збільшення продуктивності сільськогосподарських культур, збереження родючості ґрунту, ефективне використання вологи, попередження ерозійних процесів, покращання фітосанітарного стану ґрунту і посівів, що сприяє підвищенню отримання екологічно чистої продукції.

Список використаних джерел

1. Писаренко В. М., Писаренко П. В., Пономаренко С. В. Органічне землеробство для приватного сектора. – Полтава, 2017. – 140 с.
2. Антонеч С. С., Антонеч А. С., Писаренко В. М. Органічне землеробство: з досвіду ПП «Агроєкологія» Шишацького району Полтавської області. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – 200 с.
3. Писаренко В. М., Антонеч А. С., Писаренко П. В. Система органічного землеробства агроєколога Семена Антонця. – Полтава, 2017. – 124 с.
4. Писаренко В. М., Писаренко П. В., Писаренко В. В. Агроєкологія. – Полтава: ФОП «Говоров С. В.», 2008. – 255 с.
5. Бойко П. І., Бородань В. О., Коваленко Н. П. Екологічно збалансовані сівозміни – основа біологічного землеробства // Вісник аграрної науки. – 2005. – №2. – С.9–13.
6. Коваленко Н. П. Становлення та розвиток науково–організаційних основ застосування вітчизняних сівозмін у системах землеробства (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія. – Київ: ТОВ «Нілан–ЛТД», 2014. – 490 с.
7. Стецишин П. О., Пиндус В. В., Рекуненко В. В. Основи органічного виробництва. – Вінниця: Нова книга, 2011. – 552 с.
8. Писаренко В. М., Антонеч А. С. Антонеч Семен Свиридонович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1956–2015 роки. – Київ: ТОВ «Видавництво «Зерно», 2015. – 480 с.
9. Кученко А. М., Писаренко В. Н. Вирощування екологічески чистої продукції в малих крест'янських і фермерських господарствах. – Київ: УМКВО, 1992. – 56 с.
10. Антонеч С. С., Антонеч А. С., Писаренко В. М. Сидеральні культури. – Полтава: Сімон, 2011. – 51 с.

References

1. Pysarenko V. M., Pysarenko P. V., Ponomarenko S. V. Organichne zemlerobstvo dlja pryvatnogo sektora. – Poltava, 2017. – 140 s.
2. Antonec' S. S., Antonec' A. S., Pysarenko V. M. Organichne zemlerobstvo: z dosvidu PP «Agroekologija» Shyshac'kogo rajonu Poltavs'koi oblasti. – Poltava: RVV PDAA, 2010. – 200 s.
3. Pysarenko V. M., Antonec' A. S., Pysarenko P. V. Systema organichnogo zemlerobstva agroekologa Semena Antoncja. – Poltava, 2017. – 124 s.
4. Pysarenko V. M., Pysarenko P. V., Pysarenko V. V. Agroekologija. – Poltava: FOP «Govorov S. V.», 2008. – 255 s.
5. Bojko P. I., Borodan' V. O., Kovalenko N. P. Ekologichno zbalansovani sivozminy – osnova biologichnogo zemlerobstva // Visnyk agrarnoi nauky. – 2005. – №2. – С.9–13.
6. Kovalenko N. P. Stanovlennja ta rozvytok naukovo–organizacijnyh osnov zastosuвання vitčyznjanyh sivozmin u systemah zemlerobstva (druga polovyna XIX – pochatok XXI st.): monografija. – Kyi'v: TOV «Nilan–LTD», 2014. – 490 s.
7. Stecysyn P. O., Pyndus V. V., Rekenenko V. V. Osnovy organichnogo vyrobnyctva. – Vynnyca: Nova knyga, 2011. – 552 s.
8. Pysarenko V. M., Antonec' A. S. Antonec' Semen Svyrydonovych: biobibliogr. pokazch. nauk. pr. za 1956–2015 roky. – Kyi'v: TOV «Vydavnytvo «Zerno», 2015. – 480 s.
9. Kucenko A. M., Pisarenko V. N. Vyrashhivanie jekologicheski chystoj produkcii v malyh krest'janskij i fermerskij hozjajstvah. – Kiev: UMKVO, 1992. – 56 s.
10. Antonec' S. S., Antonec' A. S., Pysarenko V. M. Syderal'ni kul'tury. – Poltava: Simon, 2011. – 51 s.

Orehivskiy V. D., Candidate of Engineering Sciences, National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Orekhovskiy@gmail.com

Evolution of introduction of the system of organic agriculture in Private Enterprise «Agroecology» in the second half of XX – at the beginning XXI of centuries

It is set that the system of organic agriculture, inculcated S. S. Antonets in Private Enterprise «Agroecology», is based on application of scientifically reasonable structure of sowing areas and specialized crop rotations, shallow without shelve till of soil, till of long-term leguminous herbares, sideration and bringing of organic fertilizers, ecologically safe agrotechnical and biocenotic measures in technologies of growing of agricultural cultures. The applied natural measures provide the increase of the productivity of agricultural cultures, maintenance of fertility of soil, effective use of moisture, warning of erosive processes, improvement of the sanitary state of soil and sowing, that assists the increase of receipt ecologically of clean products.

Keywords: evolution, system of organic agriculture, productivity, fertility of soil, sanitary state, ecologically clean products.

* * *

УДК 338.48–6:7/7–021.252

Орлова О. В.,

кандидат культурології, ст. викладач кафедри культурології, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв (Україна, Миколаїв), lena.orlova1609@gmail.com

Бондарчук–Чугіна І. Ю.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри готельно–ресторанного і туристичного бізнесу, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв (Україна, Миколаїв), rubkaz65@gmail.com

Культурний туризм у формуванні національної ідентичності

Визначено сутність «культурного туризму» його особливості та актуальність в умовах глобалізації. Проаналізовані шляхи та стратегії сталого розвитку культурного туризму в Україні.

Ключові слова: «культурний туризм», рекреаційний потенціал, культурно–історичний потенціал, туристичний регіон, проблематика культурного туризму.

На сьогодні туризм є однією з найцікавіших сучасних форм дозвілля, що відіграє помітну роль у розширенні загальних знань і, зокрема, культурного розвитку людини. В Україні з кожним роком все більше людей щорічно відправляється в подорожі за межі країни, у процесі яких вони знайомляться з традиціями, способом життя, культурною спадщиною й сучасною культурою інших народів. Людство завжди цікавилося своїм минулим, так само як і життям тих народів, які схожі на нього але одночасно і різні за культурою. Сьогодні засоби масової інформації (газети, журнали, кіно, телебачення) в якійсь мірі задовольняють ці запити. Але ми часто хочемо на власні очі побачити інший спосіб життя і готові відправитися в достатньо віддалені краї і простори, аби опинитися всередині іншого культурного оточення.

Індустрія сучасного туризму готова здійснити ці бажання. Беручи участь в туристичних заходах, люди (побічно або безпосередньо) знайомляться з тими зразками людського існування, які до цього моменту здавалися чисто теоретичними поняттями. Тимчасово переміщаючи людину з місця постійного мешкання в іншу країну, туризм дає можливість:

- побачити матеріальні пам'ятники і предмети прикладного мистецтва культур, що давно стали минулим;

- познайомитися з носіями архаїки і їх повсякденним життям;

- познайомитися з життям сучасних цивілізованих країн, з кращими зразками їх художньої культури, а також національними традиціями, до яких, як правило, ставляться дуже дбайливо;

- опинитися за межами іншої релігійної орієнтації, іншомовного оточення;

- відпочити, а також поправити здоров'я.

У якійсь мірі пізнавальну сторону туризму можна було б назвати практичною культурологією. Але тут важливо, що це особливе пізнання здійснюється добровільно, оскільки ґрунтується на особистому інтересі і особистій ініціативі самого туриста.

Сучасний світовий туризм перетворюється на глобальний чинник розвитку цивілізації, всіх її складових – економіки, соціальної сфери, духовної культури. Туризм виступає як надзвичайно багатий за змістом і розмаїтий за проявами соціальний феномен. Своїми функціями – світоглядною, культурно-пізнавальною, соціальною, комунікативною, інтегративною, рекреаційною – він істотно впливає на людину, її ціннісні орієнтації, процеси самопізнання і самовдосконалення. За кордоном велику увагу приділяють збереженню культурної спадщини і організації культурного туризму. Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), Європейська федерація культурної спадщини (Europa Nostra) координують зусилля країн з проблем використання пам'яток історії і культури у туризмі в Європі та світі в цілому, що сприяє соціокультурному та економічному розвитку країн та регіонів, розвиває міжкультурний діалог.

Проблематика туризму, у тому числі в її гуманістичному аспекті, активно розробляється зарубіжними та вітчизняними вченими.

Уперше в практиці українського туризму колектив висококваліфікованих фахівців різних галузей філо-

софської та соціо-гуманітарної науки запропонував в збірнику «Філософія і культурологія туризму» саме теоретичний погляд на феномен туризму – його власне філософські, політологічні, історичні, культурологічні виміри та засади [9].

Навчальний посібник «Філософія туризму» Київського університету туризму, економіки і права став першим помітним кроком у світоглядно-теоретичному визначенні туризму як феномена культури і цивілізації XXI століття, який безпосередньо впливатиме на підготовку фахівців сучасного рівня [10].

Філософський аналіз туризму як соціального інституту дає можливість представити туризм у гуманістичному, антропологічному, етичному, аксіологічному, комунікативному, культурологічному, соціологічному аспектах. Це дозволяє істотно поглибити розуміння туризму, усвідомити те, що поряд із соціально-практичною, бізнесовою існує і гуманітарна, духовно-культурна сутність туристської діяльності; розкрити надзвичайно важливу роль туризму як засобу комунікативної культури, впливового каналу народної дипломатії, що зближує народи та країни, сприяє їхньому взаєморозумінню і виробленню спільної загальнолюдської платформи для розв'язання нагальних глобальних проблем. У цьому аспекті головним об'єктом туристознавства є не готелі, кемпінги, турбюро і агенції, а людина, яка подорожує.

У науковій літературі все частіше стала виникати тема, пов'язана з поняттям «культурний туризм». Одночасно є певні труднощі у чіткому визначенні вказаного поняття.

Широке його використання в багатьох роботах сучасних авторів дозволяє зробити висновок про те, що часто зустрічаються помилкові точки зору з цього питання. Так, низка спроб визначити це поняття зводилося лише до споживання туристами «культурного продукту»; проте, дане визначення ставить велику кількість питань, що залишаються без відповіді. Наприклад: що розуміти під «культурним продуктом», які види культури слід розглядати у даному випадку і т.п. Більш того, запропоновані визначення часто є схожими, такими, що відрізняються лише незначними нюансами і які не завжди відображають суть даного поняття. На наш погляд, для чіткішого розуміння категорії «культурний туризм» необхідно розкрити поняття «культура» з позиції туризму.

За своїм походженням поняття «культура» пов'язане з латинським словом «*cultura*» – «возделывание», «обробка», і використовувалося для характеристики землеробської праці. Проте дуже скоро воно набуло більш широкого сенсу, оскільки стало вживатися стосовно всього зробленого, перетвореного, поліпшеного людською діяльністю.

Найбільш поширеним у вітчизняній літературі є розуміння культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей, накопичених суспільством на певній стадії свого розвитку, а також діяльності по їх створенню, освоєнню, зберіганню і розповсюдженню. Дана дефініція чітко відокремлює природу від культури; у той же час поняття «культура» і «суспільство» чітко відрізняються один від одного.

Різні культури численних народів і національностей мають в своїй основі єдиний загальнолюдський творчий початок. Вони відрізняються один від одного формою, яка визначається особливостями історії конкретних народів, різними умовами, у яких відбувалося формування

цих культур. Спілкування – одна з найважливіших сфер життєдіяльності людини. Це найважливіший канал трансляції культури новому поколінню.

Ототожнення ж культури з суспільством не дозволяє виявити те істотне, що фіксується в понятті «культура» для життєдіяльності суспільства, під яким в широкому сенсі розуміється відокремлена від природи частина матеріального світу, що є формою життєдіяльності людей, яка історично розвивається. На наш погляд «формулу» розділення культури і суспільства досить ясно визначив М. С. Каган: «Культура – продукт діяльності суспільства, суспільство – суб'єкт цієї діяльності» [5].

Обґрунтована і точка зору В. М. Межуєва, який відзначає: «Саме в своїй якості (як предмет, засіб і результат людської діяльності) діяльність і розкривається в історичному пізнанні як особлива сфера – сфера культури» [6].

Майже у всіх дослідників є одна спільна риса. Суспільство – не просто безліч людей (арифметична лічба), не «кула» індивідів, а цілісна система, в якій вони об'єднані сукупністю зв'язків (відносин). Взаємодія людей і утворює суспільне життя, воно створює суспільство як певний живий організм (органічне ціле). Потреба у відокремленні базового рівня культури, на якому створюються культурні цінності, від рівня, де вони застосовуються, постійно відчувалась в науковій літературі. Найповніше це ствердження висвітлює, визначення «культура», що дане у «Філософському енциклопедичному словнику», де воно подається як «специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, що представлений в продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і установ, у духовних цінностях, у сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе» [8].

Для дослідження у сфері культурного туризму, культурної політики, туристичної культурної діяльності важливо ясно уявити собі зміст цих початкових складових, які виробляються на «базовому» рівні культури. У даному контексті, проте, доцільно використовувати підхід, у якому запропоновано розглядати культуру ніби з двох боків: як процес виробництва цінностей, з одного боку, і як продукт, тобто самі цінності, з іншого. Цінності повинні служити взаємозбагаченню культур. При цьому головне – здатність тієї або іншої культури дати світу «свої», неповторні ідеї, цінності.

Культура як продукт є результатом діяльності однієї людини або групи людей, що відображає рівень володіння ними тими нормами і технологіями діяльності, які приписує їм культура, та уявленнє про ті форми продукції, які дозволені їм культурою. Подібний розгляд культури дозволяє ввести і поняття туризм, як форму освоєння культурних продуктів. Культура – двигун туризму. Найбільш вірним є підхід, при якому спочатку визначаються самі поняття «туризм» і «культура», а потім, шляхом їх зіставлення, формується безпосередньо поняття «культурного туризму».

Розвиток культурного туризму сприяє передачі традицій, культурного досвіду, формуванню відчуття патріотизму. У даному контексті велике значення набуває обмін накопиченими культурними цінностями як всередині країни, так і за її межами.

ЮНЕСКО розглядає культурний туризм як відмінний від інших вид туризму, що «враховує культури інших народів».

У Хартії Міжнародної Ради культурного туризму з пам'яток і об'єктів (ICOMOS) культурний туризм

визначається як «сегмент ринку, ретельно організований, пізнавальний або освітній і часто елітарного характеру, присвячений уявленню і роз'ясненню культурної ідеї» [2].

Виходячи із значення англійського терміну «cultural tourism», який і декілька десятиліть тому визначався як «культурно-пізнавальний або пізнавальний туризм» сьогодні не відбулося зародження принципіально нового вигляду туризму, оскільки не змінилася його основна початкова мета – знайомство з історією і культурою країни у всіх її проявах (архітектурою, живописом, музикою, театром, фольклором, традиціями звичаями, образом і стилем життя людей країни, що відвідується).

Посилення взаємозв'язку культури та туризму базується на ролі культури в реалізації потреб, що складають основу туризму, і на ролі туризму у задоволенні потреб населення.

Таким чином, туризм, взаємодіючи з культурою, формує вид пізнавального, культурного туризму, який у даний час закріплює свої позиції в світовому просторі.

Терміни «культурний», «культурно-пізнавальний» або «пізнавальний» туризм, відповідаючи англійському терміну «cultural», визначають один і той же вид туризму, метою якого в широкому сенсі є пізнання національної культури країни, що відвідується.

Європейська асоціація з питань освіти у сфері туризму і відпочинку особливо підкреслювала в своїх виданнях як ключовий аспект культурного туризму саме «елемент навчання».

На думку Європейської Комісії, до культурного туризму можна віднести [7]:

- місця археологічних розкопок і музеїв;
- архітектурні пам'ятники (визначні будівлі в межі міста);
- події в галузі мистецтва, фестивалі;
- художнє мистецтво, скульптура, художні ремесла;
- музика і танцювальне мистецтво (класичне, фольклорне, сучасне);
- театральні події (також кіномистецтво);
- мовне і літературне навчання;
- релігійні фестивалі, паломництво;
- цілі культури і субкультури.

Європейською Комісією, ВТО (1985 р.) запропоновано розширене визначення культурного туризму: будь-які переміщення людей, здійснювані з метою задоволення людської потреби до зміни, пов'язаної з підвищенням культурного рівня індивіда, які в свою чергу додають можливість для отримання нових знань, досвіду і знайомств.

На наш погляд, все ж таки найбільш адекватним суті туризму як соціокультурного феномена є його розуміння і інтерпретація, виходячи з погляду на взаємодію і взаємозв'язок понять, а також зіставлення форм і змісту понять «культура» і «туризм», при осмисленні яких народжується поняття «культурний туризм».

Спробуємо дати робоче визначення поняття культурний туризм не з емпіричного, а теоретичного боку.

Культурний туризм як теоретично-культурологічна категорія – це процес відвідин представником однієї культури території іншої, усвідомлення її духовних і матеріальних цінностей; у результаті даного процесу особистість, що засвоює нову інформацію, виробляє своє «бачення» іншого і на цій основі розвиває, розширює круг своєї культурної ерудиції.

Культуролог В. Гордін у роботі «Культурний туризм: конвергенція культури и туризму на порозі XXI века» пропонує багаторівневий підхід до культурного туризму [3]:

- професійний культурний туризм;
- спеціалізований культурний туризм, що задовольняє культурні потреби і є основною ціллю туриста;
- пізнавальний і освітній туризм;
- супутній (сопутствующий) культурний туризм;

Багаторівневий підхід до культурного туризму, як зазначає В. Гордін, дозволяє повніше задіяти культурний потенціал території (країна, регіон, місто, населення).

У сучасному світі туризм стає зв'язуючою ланкою між народами, країнами та континентами, методом активного пізнання світу. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ВТО) частка культурного туризму до 2020 року складе 25% від загальних показників світового туризму.

У XXI ст. культурний туризм служить ідеям інтелектуальної й моральної солідарності людства, утвердженню ідеалів терпимості в суспільстві, тобто повазі, прийняттю й правильному розумінню багатого різноманіття культур нашого світу.

За кордоном велику увагу приділяють збереженню культурної спадщини і методам організації культурного туризму.

Наприклад, Міністерство культури Хорватії розробило стратегію розвитку культурного туризму, яка передбачає використання культурного потенціалу не тільки приморської, але і континентальної частини країни. Взаємними зусиллями науковців, діячів культури, туристичних фірм, власників готелів, бізнесменів культурні пам'ятки і події будуть перетворені на туристичний продукт, який урізноманітнить дозвілля туристів і сприятиме їх більш тривалому перебуванню у країні. Схожі програми існують в Іспанії, Португалії, Італії, Болгарії та інших країнах.

Європейська федерація культурної спадщини (Еуропа Nostra) координує зусилля країн з проблем використання пам'яток історії і культури у туризмі в Європі та світі в цілому, що сприяє соціокультурному та економічному розвитку країн та регіонів, розвиває міжкультурний діалог.

Культурний туризм сьогодні переживає новий етап розвитку, завдяки неухильному поглибленню процесів глобалізації й створення єдиного загальнолюдського інформаційного простору, що веде до стійкого зростання зацікавленості людей до світових культур.

Україна одна із найбільших країн Європи, яка є давнім і глибинним центром слов'янської культури, з величезним культурно-історичним потенціалом. Починаючи з Трипільської та Черняхівської культур, Давньої Русі тощо, в Україні нашарувалися і формувалися різні культурні надбання, які створюють необмежену можливість для культурного туризму.

Наша країна має значний потенціал для розвитку в'їзного і внутрішнього культурного туризму. В Україні на державному обліку перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 – пам'ятки археології, 51 364 – пам'ятки історії, 16 293 – пам'ятки архітектури, садово-паркового мистецтва та ландшафтні пам'ятки.

До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено: Софійський собор з архітектурним ансамблем,

Києво-Печерську лавру в м. Києві, історичний центр м. Львова.

Разом з тим, до 70% об'єктів культурної спадщини перебуває в незадовільному стані та потребує проведення робіт з реставрації, облаштування для туристичних відвідувань.

В Україні не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина для формування спільної ідентичності, консолідації громадян різних регіонів, формування позитивного іміджу держави.

На сьогоднішній день не розроблено методологічних аспектів аналізу функціонування пам'яток історії та культури в якості екскурсійного туристичного об'єкту. Внаслідок цього складові історико-культурної спадщини залучаються до туристичної галузі безсистемно, а їх пізнавальна функція зводиться до мінімуму. З 418-ти пам'яток археології національного значення лише 54 використовуються як туристичні об'єкти; з 147 пам'яток історії національного значення туристичними об'єктами є 98.

Культурний туризм – вагома форма музейної роботи. Проте, в більшості українських музеїв цей напрям ще знаходиться в стадії формування. Музеї продовжують лишатися ізольованим від загального туристичного простору. Причин тому чимало і матеріальна – не головна. Недостатня взаємоінформованість між музейною і туристичною сферою, відсутність навичок у співпраці – ті напрями роботи, які лишаються до кінця не вирішеними. Рішення питання про включення музею в туристичні маршрути, ступінь інтересу, який він являє для туристичної фірми, залежить і від якості музею.

Музей як соціальний інститут «виступає особливим способом освоєння потенціалу історичного минулого». Він виконує функцію специфічного «осучаснення» минулого, що охоплює різні види діяльності музею: формування у населення краєзнавчої культури; організація виставок, що тематично зв'язують події минулого і події сьогодення; «дослідження відповідних уявлень про минуле середовищу різних груп населення і розкриття джерел можливих спотворень розуміння минулого, заходи їх впливів на суспільну свідомість» [1]. Музей не тільки зберігає минуле, але і є особливим посередником між минулим і сьогоденням. Ще однією важливою функцією соціального інституту є знаходження засобів збереження значущості минулого при постійно змінному сьогоденні. Роль музеїв в розвитку культурного туризму відкриває для закладів реальні перспективи: розробка і впровадження нових методів роботи допоможе адекватно представити музейні скарби всіх регіонів України.

Важливо сформувати бази даних по регіональній туристичній інфраструктурі та організації пробних туристичних маршрутів, що об'єднують ряд музеїв за регіональними, тематичними чи профільними ознаками [1].

Українська туристична галузь тривалий час розвивалась без суттєвої державної підтримки, що призвело до виживання переважно комерційних форм і видів туризму, в першу чергу виїзного, та практичного зникнення соціального туризму (насамперед, дитячого та молодіжного), конкурентоспроможність якого є суттєво обмеженою.

Одним з інструментів стимулювання розвитку культурного туризму і формування загальнонаціональної

ідентичності стали державні програми: Програма розвитку краєзнавства на період до 2010 року (затверджена Постановою КМУ від 10 червня 2002 р. №389), Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки (затверджена Постановою КМУ від 29 квітня 2002 р. №583). Відповідно у обласних, районних та міських державних адміністраціях створили власні програми.

Туризм розглядається важливим фактором регіонального розвитку. У «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» (затверджена Постановою КМУ від 21 липня 2006 р. №1001) згадується значна кількість пам'яток історії та культури, які можуть привабити іноземних та вітчизняних туристів.

Указом Президента України від 21 лютого 2007 р. №136/2007 «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» 2008 рік було оголошено Роком туризму і курортів в Україні. Згідно з указом, тимчасова робоча група Наукового центру розвитку туризму розробила проект «Стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні», в якій відзначається, що «низький рівень розвитку культурно–пізнавального туризму, спричинений, в основному, відсутністю нормативно–правового забезпечення питань використання культурної спадщини в туризмі. Суттєво ускладнює належне використання об'єктів культурної спадщини недостатність фахівців туристичного супроводу та їх невідповідна кваліфікація».

27 серпня 2007 р. була затверджена Міжгалузева програма на 2007–2010 рр. «Пізнай свою країну». Метою Програми, яка орієнтована на дітей та молодь, є поліпшення національно–патріотичного виховання, відродження духовності, формування гармонійно розвиненої особистості, розширення її світогляду та пропаганди здорового способу життя.

Проте, у даних програмах і стратегіях культурний туризм не розглядається як окремий вагомий фактор регіонального розвитку, подолання регіональних стереотипів і формування загальнодержавних цінностей. Власне присутнє лише історичне краєзнавство.

Окремі програми орієнтовані тільки на молодь, не охоплюють інші групи громадян: пенсіонерів, людей з особливими потребами тощо.

В Україні не ведуться системні дослідження можливостей культурного туризму, що робить вклад у розвиток малих міст і сільських населених пунктів, не ведеться статистичний облік культурного туризму, можливостей залучення історико–культурних пам'яток у туристичну сітку країни.

Культурний туризм є одним з основних засобів пізнання власної країни, формуванню гордості за її культурні надбання. Але не здійснюється консолідована політика держави щодо підвищення ролі культурного туризму у формуванні спільних цінностей та географічної мобільності громадян України.

У довгострокових програмах і стратегіях не надається належної уваги розвитку культурного туризму як чинника сталого регіонального розвитку.

Національна культурна спадщина поки ще пропагується не–системно і неефективно, як в Україні, так і за кордоном, що ускладнює її використання для розвитку культурного туризму.

Актуалізація і використання національної культурної спадщини зумовлюють необхідність застосування

досвіду підтримки культурного туризму в європейських країнах, розвитку міжнародного співробітництва в пам'ятоккохоронній справі.

Усі ці реалії мають знайти своє місце у певних програмах, документах, які треба створювати на всіх рівнях регуляції і управління туристичною діяльністю, починаючи від місцевих і закінчуючи державними програмами і документами.

Таким чином, проблематику культурного туризму можна зазначити як наступну низку проблем: експлікація аксіологічних вимірів культуротворчості в контексті туристичної діяльності; визначення культурних цінностей в просторі турпроєкту як феномен сприйняття; характеристика туриста як суб'єкта культуротворення; визначення туризму як фактору культурної політики в умовах глобалізації культури; характеристика культурного туризму як засобу діалогу культур; характеристика туристичної діяльності як засобу актуалізації культурних регіональних ресурсів; визначення тенденцій розвитку культурного туризму в Україні та стратегії управління туристичною діяльністю в контексті аксіологічної проблематики культури; здійснення аналізу проєктно–модельного потенціалу культурного туризму в Україні як аксіологічного феномена.

Важливо визначити фундаментальні принципи сприйняття культурних цінностей в умовах концентрації інформації в часові і просторі турпроєкту. Феномен сприйняття цінностей культури потрібно моделювати на підставах різних складових: екзистенціальних, психологічних, естетичних, експлікативно–репрезентативних.

Важливо надати характеристику туристичної діяльності з позиції продуцента (суб'єкта культуротворення). Турист, який отримав пакет послуг туристичної фірми не завжди є суб'єктом культури, він стає ним, якщо у його діяльності актуалізується історико–культурний потенціал турпродукту, який має бути засвоєний туристом як аксіологічна цілісність культури. Важливо також визначити принципи адаптації людини до нового культурного сприйняття в контексті глобалізації культури.

Для того, щоб зберегти національну ідентичність, більше того, культурно–історичний потенціал країни, який на Україні достатньо могутній, необхідно розробити систему регулятивних механізмів, організаційно–управлінських, фінансово–економічних, правових, юридичних, естетичних, мистецьких, культурологічних, які б допомагали реалізувати систему різних засобів турпроєкту як цивілізоване культурне здійснення туристичної діяльності, формування як самої культури, так і збереження і актуалізацію культурно–історичного потенціалу України як держави і як країни, певної культурної зони, яка має свою особливість і свою ментальність.

Список використаних джерел

1. Бузский М. П. Музей как социальный институт // Традиции патриотизма в культуре и истории России. – Волгоград, 2007. – С.12–15.
2. Всемирная хартия по культурному туризму (1974).
3. Гордин В. Э., Сушинская М. Д., Яцкевич И. Теоретические и практические подходы к развитию культурного туризма // Конференция культуры и туризма на пороге XXI века. – СПб. – Единбург, 2000. – С.18.
4. Каган М. С. Человеческая деятельность. – М.: Политиздат, 1974. – С.184.

5. Межуев В. М. Культура и история. Проблемы культуры в философско-исторической теории марксизма. – М., 1977. – С.67.

6. Морозов М., Коль О. Дестинация – важнейший элемент туризма // Туризм практика, проблемы, перспективы. – М., 1998. – №1. – С.18–21.

7. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989. – С.293.

8. Пазенок В. С., Федорченко В. К. Философия туризма. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.

References

1. Buzskij M. P. Muzej kak social'nyj institut // Tradicii patriotizma v kul'ture i istorii Rossii. – Volgograd, 2007. – S.12–15.

2. Vsemirnaja hartija po kul'turnomu turizmu (1974).

3. Gordin V. Je., Sushinskaja M. D., Jacevich I. Teoreticheskie i prakticheskie podhody k razvitiu kul'turnogo turizma // Konvencija kul'tury i turizma na poroge XXI veka. – SPb. – Jedinburg, 2000. – S.18.

4. Kagan M. S. Chelovecheskaja dejatel'nost'. – M.: Politizdat, 1974. – S.184.

5. Mezhujev V. M. Kul'tura i istorija. Problemy kul'tury v filosofsko-istoricheskoj teorii marksizma. – М., 1977. – С.67.

6. Morozov M., Kol' O. Destinacii – vazhnejshij jelement turizma // Turizm praktika, problemy, perspektivy. – М., 1998. – №1. – С.18–21.

7. Filosofskij jenciklopediceskij slovar'. – М., 1989. – С.293.

8. Pazenok V. S., Fedorchenko V. K. Filosofija turizma. – К.: Kondor, 2004. – 268 s.

Orlova O. V., Candidate of Cultural Studies, Art. Lecturer of the Department of Cultural Studies of the Mykolaiv Branch of the Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Mykolaiv), lena.orlova1609@gmail.com

Bondarchuk–Chugin I. Yu., Candidate of Historical Sciences, associate professor of the hotel–restaurant and tourist business department, Nikolayev branch of the Kiev National University of Culture and Arts (Ukraine, Mykolaiv), rubkaz65@gmail.com

Cultural tourism in the formation of national identity

The tendency of the development of «cultural tourism» in Ukraine is determined in the article. The analysis of the regional approach as for the defining of the Ukrainian cultural–and–historical potential is given; the strategies of tourist activity management in Ukraine are suggested.

Keywords: «cultural tourism», recreational potential, cultural potential, tourist region, tourist infrastructure.

* * *

УДК 78.01:787.61:788.2:786.8

Сологуб В. Д.,

кандидат педагогічних наук, доцент за наказом кафедри музичного мистецтва, Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» (Україна, Миколаїв), victoriya12ds@gmail.com

Латко В. Б.,

викладач кафедри музичного мистецтва, Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» (Україна, Миколаїв), aliancesll@gmail.com

Шермет В. В.,

старший викладач кафедри музичного мистецтва, Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» (Україна, Миколаїв), vita_vl@ukr.net

Роль та значення музичних інструментів у контексті культурно–історичного розвитку

Розглядається роль музичних інструментів у розвитку культури, зокрема, акцент робиться на поліфункціональності самої музики та

музичних інструментів, які забезпечують власне звуковидобування: музичні інструменти відігравали в історії культури не лише розважальну роль, але мали й сакральне символічне навантаження. Відтак, мета статті – висвітлення головної ролі та значення музичних інструментів у культурно–історичному розвитку людства на прикладі шестиструнної академічної гітари, акордеону та тромбону. Дослідження поєднує музикознавчі та культурологічні методи: зведення методологій різних наук є однією з вимог міждисциплінарного підходу. Велику роль грають також системний та історичний методи. У ХХ ст. деякі музичні інструменти втратили свої колишні позиції, тому актуальними залишаються спроби відновлення репутації, наприклад, гітари та акордеону, які сьогодні часто стикаються з упередженням та сумнівом у тому, чи можуть вони бути більшим, ніж просто розважальні інструменти. Крім того, недостатньо праць присвячено таким інструментам, як тромбон, про який відомий здебільшого лише корпус вузьких робіт з інструментознавства, незрозумілий дослідникам з інших сфер. Музичні інструменти використовуються не лише у профанних, але й у сакральних цілях, зважаючи на їхній глибокий потенціал: від відобування певних ритмів та звуків як анестезуючого засобу до викликання катарсичних переживань в людині.

Ключові слова: музичні інструменти, інструментознавство, гітара, тромбон, акордеон, оркестр.

Музика у сучасному світі сприймається переважно у її профанному аспекті професійної діяльності чи розваги. Але музичні інструменти, за допомогою яких відбувається звуковидобування, несуть ціннісне навантаження сакральності в культурній історії людства: під час ритуалів музичні інструменти забезпечували необхідний ритм та ступінь напруженості через поєднання відповідних звучань. Проведення медичних операцій передбачало застосування монотонної музики для досягнення ефекту анестезії. Музичні інструменти (окрім людського голосу та природних чи індустріальних шумів – алюзія на нову музику ХХ ст.) – спосіб створення потрібного музичного супроводу. Деякі мелодії дозволялося відтворювати лише в процесі ритуалу: в одних випадках, це вимагало застосування повного набору музичних інструментів, а в інших – лише певних інструментів. В історії культури музичні інструменти використовувалися для стимулювання пристрастей, їх приборкання, та навіть для аргументації існування Бога. Музичні інструменти як динамічний та мінливий чинник опосередкованого конституювання культури та образу культури, феномен, що володіє виховною та освітньою потужністю, виявляють, таким чином, свою актуальність та потенціал для наукового дослідження.

Музичні інструменти постають центральним предметом дослідження В. Н. Апатського («Про деякі принципи роботи музиканта–духовика над звуком»), І. І. Земцовського («Музичний інструмент і музичне мислення»), Е. Штокмана («Дослідження народних музичних інструментів Європи»), С. Газаряна («У світі музичних інструментів»). Про культурогенетичну роль музики та музичних інструментів писали Ю. В. Балакін («Про деякі аспекти соціальної ролі первісного мистецтва»), В. Н. Бичков («Музичні інструменти. Основи художнього ремесла»), І. Д. Заруцька («Музичні інструменти в міфологічних уявленнях східних слов'ян»), Г. Ріман («Катехізіс історії музики»). Фундаментальні праці з інструментознавства належать також К. Башкіровій та Р. З. Шарафудіновій («Акордеон та його роль у розвитку музичного мистецтва»), Д. Блюму («Короткий курс інструментознавства»), Н. Н. Зряковському («Загальний курс інструментознавства»), В. І. Кожухарю («Інструментознавство. Симфонічний і духовий оркестри»), А. М. Міреку («3 історії акордеону та баяну»), Е. Шар-